

Makale Geliş | Received: 29.08.2023.
Makale Kabul | Accepted: 12.10.2023.
DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.1352193

Muhabbet DOYRAN

Öğr. Gör. Dr. | Lect. Ph.D.

İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
İstanbul Aydın University, Faculty of Art and Sciences, Department of History, İstanbul TURKEY
ORCID: 0000-0001-7097-3885
doyranmuhabbet@hotmail.com

1939 ve 1992 Yıllarında Erzincan'da Meydana Gelen Depremlerin Cumhuriyet Gazetesi'ne Yansımaları

Öz

Jeolojik açıdan Türkiye'nin en karmaşık şehri olan ve Kuzey Anadolu Fay Hattı (KAFH) üzerinde bulunan Erzincan'da çok büyük depremler meydana gelmiştir. 1939 ve 1992 yıllarında yaşanan şiddetli depremler, önemli can ve mal kayıplarına yol açmıştır. Özellikle Erzincan'da 27.12.1939'da saat 01:57'de Richter ölçeğine göre 7.9 büyüklüğünde meydana gelen deprem Sivas, Ordu Tunceli, Tokat, Samsun ve Amasya illerinde de etkili olmuştur. Depremin şiddetinden dolayı bölge ile haberleşme kesilmiş, şehirlerarası yollar ve köprüler büyük hasar görmüştür. Bu nedenle Erzincan ve depremden etkilenen diğer illerle her türlü bağlantı zor sağlanmıştır. Erzincan nüfusunun %70'inden fazlasının yitirildiği, binaların yıkıldığı veya kullanılmaz hale geldiği bölgeye "Millî Yardım Komitesi" aracılığı ile Türkiye'nin dört bir yanından yardımlar yapılmıştır. Yurt içinde olduğu gibi çeşitli ülkelerden de felaket bölgesine yardımlar yapılmıştır. Farklı bir yardım örneği de Erzincan Cezaevi mahkumlarının enkaz kaldırma çalışmalarında yer almalarıyla yaşanmıştır. Cumhuriyet tarihi içinde Erzincan'da ikinci büyük deprem 13.3.1992'de saat 19:19'da meydana gelmiştir. Richter ölçeğine göre 6.8 büyüklüğünde olan deprem Türkiye'nin büyük bir bölümünde hissedilmiştir. 500 kişinin hayatını kaybettiği depremde, 28.000 evin %5'i yıkılmış ya da ağır hasar almıştır. Bu depremden iki gün sonra Tunceli iline bağlı Pülümür ilçesinde Richter ölçeğine göre 5.8 büyüklüğünde bir deprem daha yaşanmış, ilçedeki binalar büyük hasar görmüştür. Erzincan ve Tunceli'de meydana gelen depremlerle ilgili devlet, üniversiteler ve özel sektör iş birliğiyle kalıcı konutlar, kamu binaları, alt yapı inşaat ve onarımları gibi çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Erzincan'da meydana gelen iki büyük depremin etkilerini tarihsel bir süreç içinde incelediğimiz çalışmamızda 1924 yılında basın hayatına başlayan ve yayın hayatına devam eden "Cumhuriyet Gazetesi"ni seçmemizin sebebi 1939-1992'de meydana gelen depremlerin oluş zamanı ve sonrasında fikri takip yapması, bölgede yaşanan gelişmeleri haberleştirip kamuoyuna bilgilendirmesidir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile yaşatılan gazetenin depremlerdeki gözlemleri, yorumları, haberleri çalışmamızda temel alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Erzincan, Erzincan Depremleri, Cumhuriyet Gazetesi.

The Reflection of the Earthquakes that Occurred in Erzincan in 1939 and 1992 in The Cumhuriyet Newspaper

Abstract

In Erzincan, which is the most complex city in Turkey in terms of geology and located on the North Anatolian Fault Line (NAFH), very large earthquakes have occurred. The death toll and the economical damage of the severe earthquakes of 1939 and 1992 was very high. On 27.12.1939 at 01:57, an earthquake with a magnitude of 7.9 on the Richter scale was also effective in the provinces of Sivas, Ordu Tunceli, Tokat, Samsun, Amasya and especially Erzincan. Due to the intensity of the earthquake, communication with the region was cut off, intercity roads and bridges were severely damaged. For this reason, all kinds of connections with Erzincan and other provinces affected by the earthquake were difficult. Aid was provided from all over Turkey through the "National Aid Committee" to the region where more than 70% of Erzincan's population was lost, the buildings were destroyed or became unusable. The aid was provided to the disaster area from various countries as well as in the country. A different example of aid was experienced when Erzincan Prison prisoners took part in the debris removal works. The second biggest earthquake in Erzincan in the history of the Republic occurred on 13.3.1992 at 19:19. The earthquake, measuring 6.8 on the Richter scale, was felt in a large part of Turkey. In the earthquake, in which 500 people lost their lives, 5% of 28,000 houses were destroyed or severely damaged. Two days after this earthquake, another earthquake with a magnitude of 5.8 on the Richter scale was experienced in the town of Pülümür in the province of Tunceli, and the buildings in the district

were severely damaged. Regarding the earthquakes that occurred in Erzincan and Tunceli, studies such as permanent residences, public buildings, infrastructure construction and repairs were carried out with the cooperation of the state, universities and the private sector. The reason why we chose the "Cumhuriyet Newspaper", which started its press life in 1924, and continues its publication life, is that it follows the developments in the region and informs the public about the earthquakes that occurred in 1939 and 1992, by following the intellectual period and afterwards. Our study is based on the observations, comments and news made by the newspaper, which is as old as the Republic of Turkey

Keywords: Earthquake, Erzincan, Erzincan Earthquakes, Cumhuriyet Newspaper.

Giriş

Fatih Sultan Mehmet döneminde Osmanlı topraklarına dahil olan Erzincan, Hitit, Urartu, Med, Pers, Helen, Pontus, Roma, Bizans, Türk, Mengücek ve Eretna Beyliği yönetimi altında kalmıştır. Etrafı dağlarla çevrili olan Erzincan, platolar ve ovalarla kaplı olup, ovalar ile sıra dağlar arası akarsular tarafından yarılmıştır. Tarımın yapılması gereken ovaya kurulmuş olan şehir, tarihi İpek Yolu üzerinde yer almasından dolayı canlı bir hayata sahiptir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı [KTB], 2023). 20 Ocak 1921'de Teşkilat-ı Esasiye Kanununu ile Erzincan İli oluşturulmuştur. 1939'da ilden demiryolu geçmesi, ilçe merkezi Kuruçay'da iken merkez ilçe İliç'e taşınmıştır (Karadeniz & Altınbilek, 2018, s. 295). Ancak KAFH üzerinde kurulan şehir, tarihi süreç içinde 1045, 1236, 1346, 1482, 1584, 1784, 1890 yıllarında yıkıcı depremler yaşamış, çok sayıda Erzincanlı hayatını kaybetmiştir. Genellikle 8, 9 şiddetinde olan depremlerde büyük can kayıplarıyla birlikte tarihi dokuda yok olmuş, şehir her defasında harabeye dönmüştür. Şehir her defasında yine ovada kurulmuş, 1939 ve 1992'de meydana gelen depremlerde olduğu gibi mal ve can kayıpları yaşanmaya devam etmiştir (Türkiye İnşaat Mühendisleri Odası [TİMO], 1992, s. 7).

Depremler, toprak kayması, sel, kaya düşmesi yangın, çığ gibi doğal afetlerden daha etkilidir. Deprem kuşağında olan Erzincan'da meydana gelen depremler, ilin merkezine ve köylerine çok zarar vermiştir. Erzincan ili, KAFH alanı içinde yer aldığından yüksek oranda deprem tehdidi altında olmuştur. Depremlerin çok zararlı olmasının çeşitli sebepleri vardır. Yerleşim yeri seçimi, hızlı, niteliksiz, tasarımızsız, plansız kentleşme ile birlikte bilimsel verilerden yoksun imar planları depremin yıkıcı sebepleri arasında yer almaktadır. 1900 yılından 1939 yılına kadar Türkiye'de toplam 30 deprem yaşanmış, bunlar arasında ölümlerin ve yıkımların çok büyük olduğu depremler olmuştur (Türk Mühendis ve Mimar Oraları Birliği [TMMOB], 2012, s. 1-2).

Türkiye'de deprem bölge haritalarıyla oluşturulmuş, deprem riski yüksek bölgelerde yapılacak binaların depreme dayanıklı olarak inşa edilebilmesi amacıyla gereken hesaplamalar ile yapı kurallarını ve yerel zemin koşullarını dikkate alan ilk yönetmelik 27 Aralık 1939'da meydana gelen büyük Erzincan depreminden sonra önem kazanmıştır. Nafia (Bayındırlık) Bakanlığı, İtalyan deprem yönetmeliğini 1940'da Türkçeye çevirmiş, hiçbir değişiklik yapmadan "Zelzele Mıntıklarında Yapılacak İnşaata Ait İtalyan Yapı Talimatnamesi (ZMYİAİYT)" ile yapıların sağlam zemine inşa edilmesini kabul etmiştir. 1942'de Niksar'da, 1943'te Adapazarı'nda, 1943'te Ladik'te ve 1944'de Bolu'da meydana gelen depremlerde ağır can, mal ve ekonomik kayıpların ardından "Zelzele Mıntıkları Muvakkat Yapı Talimatnamesi (ZMVYT)" 1944'de yayınlanmış ve yürürlüğe konulmuştur. Ayrıca 1945'de Türkiye'de deprem bölgeleri haritası çizilmiş, harita üç bölgeye ayrılmıştır. Büyük risk altında olarak nitelendirilen bölgeler I. derece ve II. derece olarak belirlenmiştir. Bu bölgelerin dışında ayrıca deprem tehlikesi altında olan bölgelerin olduğu haritada, deprem tehlikesi bulunmayan bölgeler de yer almıştır (Cansız, 2022, s. 60-61). 20 Aralık 1947'da uygulamaya konulan yönetmelik ve ekindeki harita 1949'da değişikliğe uğramıştır (Avlar & Yıldırım, 2021, s. 77). Değişikliğe göre deprem bölgelerinde yer alan kargir yapılar, moloztaş duvarlı kargir yapılar, yarım kargir-hımış yapılar, ahşap yapılar ve kerpiç yapılar için kat adetleri ve yapı yükseklikleri belirlenmiştir. Bu yönetmelik 1953 ve 1962'de revize edilmiştir. 1968'da kabul edilen "Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik (ABYYBP)" ile betonarme elemanlarla ilgili temel hesaplama ve boyutların tanımlaması yapılmıştır. Deprem hesabının hazırlandığı

döneme göre tahmini oldukça iyi yapılan ve 1975'te kabul edilen ABYYHY'ye yeni bir harita eklenmiştir. Günümüz haritalarına çok yakın hazırlanmış olan Türkiye bölgesel deprem haritasında, Türkiye dört ayrı deprem bölgesine ayrılmıştır. Bununla birlikte yoğun betonarme yapılaşmanın olduğu dönemde yönetmelikte betonarme elemanların tasarımına oldukça fazla yer verilmiştir (Cansız, 2022, s. 61-63). Deprem yönetmeliği, ağır can ve mal kayıpları meydana geldikçe değişikliğe uğramış, teknolojinin gelişmesiyle birlikte yıllar içinde sürekli revize edilmiştir. Türkiye, deprem tehdidi altında varlığını devam ettirmek zorunda olduğu için ilgili yönetmeliklerde değişiklikler yapılmasına karşın uygulamada sorunlar yaşamıştır (Cumhuriyet, 2023). Deprem gerçeğini ve sonuçlarını en ağır şekilde yaşayan illerimizden biri Erzincan'dır. Erzincan ve civarı, 1939 ve 1992 depremlerinde büyük bir yıkım ve can kaybına uğramıştır (Bilir, 2022). Çalışmamızda, dönem hükümetlerinin iki yıkıcı deprem yaşamış olan Erzincan için yürütmüş oldukları politikaların tarihi süreç içinde incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla iki deprem döneminde de yayın hayatında olan Cumhuriyet Gazetesiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC), Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (TD) ve bu konuda yapılan diğer araştırmalardan yararlanılmıştır.

27 Aralık 1939 Erzincan Depremi

Kandilli Rasathanesi verilerine göre 1939'da Anadolu'da yıkıcı etkisi olmayan pek çok yer sarsıntısı meydana gelmiştir. Bununla birlikte 16 Eylül'de İnegöl'de, 22 Eylül'de Dikili'de (Erkman, 1945, s. 43), Kasım'da Tercan'da şiddetli depremler meydana gelmiş, can ve mal kayıpları yaşanmıştır. Cumhuriyet'in haberine göre Tercan depreminde, kazanın %95'i yıkılmış, büyük maddi zararın meydana gelmesinin yanı sıra ölenler ve yaralananlar olmuştur. Kızılay, depremzedeler için bölgeye 300 çadır yollamış ve yardımlarda bulunmuş, Kaymakam ve Jandarma Komutanı merkezden Tercan'a gitmişlerdir (Cumhuriyet, 1939, s. 1, 3). Cumhuriyet, okuyucularına deprem bölgesinden haberleri en sağlıklı şekilde ulaştırmak için üç çalışanını bölgeye gönderdiğini kamuoyuna şöyle duyurmuştur:

Anadolumuzun zelzele felâketine uğrayan kısımlarında "Cumhuriyet" in üç değerli arkadaşı bugünden itibaren iş başına geçmişlerdir. Muharririmiz Mekki Said'den ve Foto Namık Görgüç'ten sonra dün akşamki ekspresle arkadaşımız Salâhattin Göngör de Tokat'a müteveccihen hareket etmiştir. Bu elim facia hakkında muharirlerimizin mümkün olabilen en seri vasıtalarla verecekleri haberleri peyderpey neşredeceğiz (Cumhuriyet, 1939, 1).

1935'de yapılan T.C. Devletin ikinci nüfus sayımında il nüfusu 157.344 olarak belirlenen Erzincan'da (Demir & Alım, 2016, s. 61), 27 Aralık 1939'da saat 01:57'de 7,9 şiddetinde bir deprem meydana gelmiştir. Kandilli Rasathanesi'nin verilerine göre yüzyılın felaketi olarak nitelendirilen deprem bütün Anadolu'yu etkilemiş olup iki önemli özelliği ortaya konulmuştur. Bunlardan birincisi depremin etkilediği alan, diğeri ise şiddetin büyüklüğüdür. 250 kilometre uzunluğunda bir hattı takip eden deprem Batıya doğru ilerlemiştir. Merkez üssü Koyulhisar, Suşehri, Reşadiye civarı olup, bu alanda yıkılmayan yapı kalmamış binlerce insan ve hayvan kaybedilmiştir. Kandilli Rasathanesi raporunda Erzincan depreminin şiddeti için "Erzincan afeti kağıtların haricine çıktığından ölçülememiştir, Mainkalardan alınmıştır" şeklinde yazılmıştır (Erkman, 1945, s. 47).

Erzincan'da meydana gelen deprem, Ankara'ya fotoğraflarla birlikte Erzincan Valisi Osman Nuri Tekeli tarafından sabah saatlerinde bildirilmiştir. Cumhuriyet gazetesi, sürmanşet olarak kamuoyuna duyurduğu deprem haberi, depremin etkilediği alanı harita eşliğinde vermiştir. Haberde, "Şehirde bütün binalar yıkıldı, sarsıntıların kaza ve köylerde de çok mühim tahribat yaptığı haber veriliyor" denilmiş; "Rasathane, bugüne kadar yurdda bu derece şiddetli bir zelzele kaydedilmediğini" belirtmiştir. Deprem haritasında da yer aldığı üzere depremden Erzincan dışında Amasya, Tokat, Yozgat, Sivas, Kırşehir, Ankara, Çankırı, Tunceli, Kayseri, Samsun ve Ordu illeri oldukça etkilenmiştir (Cumhuriyet, 1939, s. 1). Bu illerin dışında Erzurum, Malatya, Konya, Antalya, İznik, Kocaeli ve Bursa'da da deprem hissedilmiştir (Evsile, 2017, s. 2.). Cumhuriyet Gazetesinin

Erzincan deprem haberinde verildiği gibi TBMM deprem oluşumunun ardından acil toplantı yapmış, Meclis Başkanı Abdülhalik Renda'nın başkanlığında bir milli yardım komitesi oluşturulması kararlaştırılmıştır. Bunun yanı sıra Cumhurbaşkanı İsmet İnönü bölgeye hareket etmiştir. Gazete Tokat'ta 300, Suşehri'nde 150, Pazar'da 100 kişinin öldüğünü, çok sayıda insanın enkaz altında kaldığını duyurmuştur. En büyük yıkımın olduğu Erzincan'da Hükümet Konağı, Ordu Müfettişliği, Orduvevi ve postane ile şehrin çok sağlam binaları olarak kabul edilen yapılar başta olmak üzere bütün evler ve dükkânlar tamamen yıkılmış, çıkan yangınların söndürülmesine çalışılmıştır. Haberleşme olanaklarının olmadığı Erzincan'da yine de zararın tam tespiti hemen mümkün olmamıştır. Kış mevsiminin ağır koşulları enkaz altında kalanları kurtarmada sorun yaratmıştır. Soğuk özellikle geceleri sıcaklığın sıfırın altına düşmesiyle yaralıların ölmelerine sebep olmuştur. Depremde 10 subay ile yaklaşık 90 askeri okul öğrencisi de hayatlarını kaybetmişlerdir. 01:55'te başlayan aralıklarla devam eden depremde Tunceli'nin Pülümür kazası en çok zarar gören yer olmuştur. Cumhuriyet yazarlarından Nadir Nadi köşe yazısında depremedelerin en büyük ihtiyacının onlarla ilgilenmek olduğunu belirtmiştir. Çünkü hayatta kalanların çoğu yalnız evlerini, varlıklarını değil, aynı zamanda anne, baba, evlat, yakın dostlarını kaybetmişlerdi (Nadi, 1939, s. 5). Dönem gazetelerinden Tan Gazetesi de Erzincan depremini bir felaket olarak okuyucularına duyurmuştur. Gazete ayrıca depremin bütün dünya rasathaneleri tarafından da kaydedildiğini yazmıştır (Tan, 1939, s. 1, 6).

“Büyük Anadolu Depremi” olarak tanımlanan merkez üssü Erzincan İli olan; ancak Tokat, Niksar, Amasya, Sivas, Giresun, Gümüşhane, Ordu illeri başta olmak üzere çok sayıda ili de etkileyen depremde toplam 32.968 insan hayatını kaybetmiş, 116.720 bina tamamen yıkılmış, çok sayıda hayvan telef olmuştur. Erzincan ilinde toplam 15.600 kişi hayatını kaybetmiş, 4.125 kişi ise yaralanmıştır. Bununla birlikte Erzincan'da yıkılan ev sayısı 2.684, hasarlı ev sayısı ise 10.712 olarak tespit edilmiştir (Evsile, 2017, s. 2). Ölüm ve yıkımın çok olmasının sebeplerinden biri evlerin kerpiç, ahşaptan olması bir diğeri ise evlerde ısınmanın soba ve mangalla sağlanması nedeniyle, yapıların kolayca çökmesi ve yangınların çıkmasıdır. 1940'da yapılan nüfus sayımında yaşanan can kayıpları ve şehirden göç edenler göz önünde bulundurulduğunda Erzincan'ın nüfusu kırsalıyla birlikte 158.498 kişi olarak belirlenmiştir (Demir & Alım, 2016, s. 61). Depremi diğer önemli bir boyutu ise ekonomik kayıplardır. Şehirlerde yıkılan ve hasar gören tüm üstyapı ve altyapılar, ulaşım ağları, araçların azalması, hür türlü ürün stoklarının erimesi ve vergi kayıpları milli gelirin önemli ölçüde düşmesinin sebeplerindedir. Ayrıca deprem sonrası şehirlerin yeniden bayındır hale getirilmesi, yaşamın normale döndürülmesi için alınacak dış krediler, hammadde ihtiyacının giderilmesine yönelik harcamalar devleti ciddi şekilde zorlamıştır (Doğan, 2022, s. 1880). Bu yaşanan olumsuzlukların sebebi öncelikle deprem riski yüksek belgelerdeki nüfus yoğunluğu, yapılaşmada yanlış arazi kullanımı ve plansızlıktır. Deprem riskinin yüksek olduğu Erzincan'daki mahallelerin zemin koşullarının depreme dayanıklı olmadığı anlaşılmıştır (Özşahin & Eroğlu, 2019, s. 42, 56).

Cumhuriyet'inde belirtildiği gibi TBMM, depremle ilgili toplanmış, Siyhat ve İctimai Muvenet (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı-SSYB) Vekili (Bakanı) Dr. Hulisi Alataş, milletvekillerini bilgilendirmiştir.

Alataş, Gece saat iki raddesinde çok şiddetli bir zelzele oldu. Şehir baştanbaşa enkaz yığını halindedir. Kendilerini kurtarabilenler sokaklara dökülmüşlerdir. Pek az hasarata uğrayan ve zayıf vermeyen piyade ve topçu kışlarından gelen askerlerle enkaz altında kalanların kurtarılmasına ve ötede beride başlayan yangınların itfasına çalışılmaktadır. Şehir kâmilan yıkılmış olduğundan ekmek ihtiyacı olduğu gibi enkaz altında kurtarılanların ve kurtarılanların da tedavileri için ilaç ve doktor ve halkı arındırmak için çok miktarda çadıra ihtiyaç vardır. Tahribat yalnız şehre münhasır olmadığı, köylerde de geniş mikyasta tahribat ve zayıf olduğu anlaşılmaktadır demiştir (TBMM ZC, 1939, s. 126).

Depremden 15 gün önce Erzincan'a bir gezi düzenlemiş olan ve şehrin sorunlarını tespit eden Cumhurbaşkanı İsmet İnönü (Gülüş & Yıldırım, 2022, s. 1035), özel trenle yanında İçişleri Bakanı Faik Öztrak ve SSY Bakanı Hulisi Alataş ile birlikte Erzincan'a gitmek için yola çıkmıştır. Sıradağlarda, iki üç metre genişliğinde büyük bir yarıma meydana geldiğinden yol kapanmış ve Samsun treni yolda kalmıştır. Büyük deprem sebebiyle sıradağlar, Amasya'dan Niksar'a kadar çatlamış, yarıklar meydana gelmiştir. Bölgeye giden İsmet İnönü, Elazığ'da bulunduğu sırada Erzincan Valisine taziye telgrafi çekmiştir. Telgrafla gönderilen mesajda;

Erzincan'ın uğradığı felâkete pek müteessir oldum. Bütün millet Erzincan'la yakından alâkadardır. Cumhuriyet Hükümeti felâketin ıstıraplarını hafifletmek için acil tedbirler almıştır. En ziyade ıstırabımızı mücib olan nüfusça uğradığımız pek acı zayıttır.

Diğer tahribatı milletimiz pek az zamanda kâmil tamir ve telâfi edecek ve bugünkü enkaz içinden memleketin güzel bir mamuresi çıkarılacaktır. Halkın ıstırabını teskin için bilhassa manevi ahvalde sükûnet muhafaza edilmelidir. Milletimizin Erzincan'la candan alâkadar olduğu halkça bilinmelidir demiştir (Cumhuriyet, 1939, s. 1).

Cumhuriyet, depremle ilgili "Zayıt ve hasar" başlığı altında Erzurum, Giresun, Sivas, Malatya, Yozgat, Tokat illeri hakkında kamuoyunu bilgilendirmiştir. Ayrıca gazete gelen dış yardımlar hakkında da haberler yapmıştır (Said, 1940, s. 1, 5). Bununla birlikte TBMM'de SSY Bakanı yaptığı açıklamasının ardından TBMM Meclis Başkanının koordinasyonu altında bir "Milli Yardım Komitesi (MYK)" kurulmasına karar verilmiştir. (TBMM ZC, 1939, s. 150). Bölgede bir yandan depremin yaraları sarılırken diğer yandan şehrin hızlıca yeniden kurulması gerektiği kararına varılmıştır. Ancak bölgeye gönderilen yardım konvoyları, ulaşımdaki zorluklar nedeniyle iki gün sonra bölgeye varabilmiştir. Ayrıca Erzincan'da barınacak yer olmadığından hayatta kalanların bazıları başka şehirlere göç etmişlerdir (Gülüş & Yıldırım 2022, s. 1037). Bu arada oluşturulan MYK çalışmalarını genişletmiştir. İstanbul'da mahalle mahalle dolaşan Kızılay ekipleri yardım toplamışlar, yardıma davet edecekleri tüccar ve şirketleri belirlemişlerdir. Halk yardımlara büyük ilgi göstermiştir (Cumhuriyet, 1940, s. 1, 5).

Türkiye'de deprem felaketi yaşanırken, dünyada ise II. Dünya Savaşı, Almanya'nın Leh (Polonya) topraklarına saldırmasıyla başlamıştır. İngiltere Kralı, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye bir mesaj göndermiş, Türkiye ve İngiltere'nin dostluklarına dikkat çekmiştir. Daha sonraki yıllarda Türkiye'nin kendi yanlarında savaşa girmesi için büyük mücadele veren İngiltere'ye karşı Türkiye başarılı bir diplomasi yürütmüştür (Cumhuriyet, 1939, S. 1). Türkiye bir yandan ülkede yaşanan büyük depremin etkisi altındayken diğer yandan dünyada başlayan II. Dünya Savaşı'nın tehdidi altındaydı. Bu nedenle kaynakların önemli bir kısmını orduya ayırmak zorunda kalmıştır (Aykaç, 1939, s. 1, 5). Cumhuriyet okurları ülkenin uğradığı büyük deprem karşısında soğuk kış koşullarında hayatta kalma mücadelesi veren depremzedelere yardım için çeşitli önerilerde bulunmuşlar, gazete de bunu kamuoyu ile paylaşmıştır (Cumhuriyet, 1939, s. 1). Bununla birlikte Tıp Fakültesi son sınıf öğrencileri deprem bölgesindeki yarılılara bakmak için TBMM Meclis Başkanı Abdülhalik Renda'ya telgraf çekmişlerdir. Ayrıca İstanbul Valisi Lütfi Kırdar İstanbul halkını, depremzedelere yardım etmeye davet etmiştir (Cumhuriyet, 1939, s. 5).

29 Aralık 1939'da kurulan MYK, çeşitli devletlerden, vakıflar, kurumlar, siyasiler ve vatandaşlardan gelen yardım ve bağışları Cumhuriyet, Kızılay ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) teşkilatları vasıtasıyla toplamış, deprem bölgesine göndermiştir (Cumhuriyet, 1939, s. 5). Ayrıca yaralılar, depremde evlerini ve yakınlarını yitirenler trenlerle Ankara, İstanbul, Sivas ve Kayseri başta olmak üzere başka şehirlere gönderilmişlerdir. Diğer taraftan Anavatana yeni katılmış olan Hatay'dan ayrılmış Ermenilerin evlerine depremzedelerin yerleştirilmesi kararlaştırılmıştır (Arpacı, 2018, s.230). Dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü devleti temsilen deprem bölgesine yolların ve köprülerin yıkılmış olmasından dolayı tren ile gitmiş, halkın yanında olmuş, kamuoyuna devlet yanınızdadır mesajını vermiştir. Dönem hükümeti de hemen İçişleri Bakanı ile Sağlık Bakanını bölgeye göndermiş, halkın sorunlarına acil çözüm üretmeye başlanmıştır. Mevsimin kış olması

nedeniyle halkın barınma sorunu en acil çözüm bekleyen sorunlardan biriydi. Arama ve kurtarma devam ederken bir yandan da Erzincan'ın yeniden inşası için gerekli önlemler alınmaya çalışılmıştır (TBMM ZC, 1940, s. 36-37). Büyük barınma sorunu ile karşı karşıya kalan Erzincanlı depremzedeler acil bir şekilde Sivas, Erzurum gibi çevre illerde koruma altına alınmışlardır. Ayrıca 20 gün içinde aralarında Anavatana yeni katılmış olan Hatay olmak üzere, Antep, Adana, Kayseri, Malatya, Eskişehir, Konya, Bursa gibi illere çok sayıda depremzede yerleştirilmiştir (Orhan, 2019, s. 345)

Erzincan depremindeki en önemli gelişmelerden biri de neredeyse tüm kamu binalarının yıkılmasıdır. Bunlardan biri Erzincan hapishanesidir. Duvarları yıkılmış olan binanın içinde olan mahkûmlar, kaçmamış, binanın içinde kış mevsimi koşullarında beklemişlerdir. Dönemin Adalet Bakanı Fethi Okyar, Erzincan hapishanesinde bulunan tutuklu ve mahkûmların kurtarma, enkaz kaldırma çalışmalarına katılmaları için cezalarının ertelenmesi ve serbest bırakılması için TBMM'ne bir kanun teklifi sunmuştur. Kanunun gerekçesinde depremde zarar gören, yıkılan hapishanelerde kış koşullarında tutuklu ve mahkûm olarak bulunanların, mevcut binalarda ya da çadırlarda tutulmalarının mümkün olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca bu kişilerin evleri yıkılmış, ailelerinde kayıplar meydana gelmiştir. O nedenle ailelerinin yanında yer almaları onlara destek olmaları gerektiği Fethi Okyar tarafından açıklanmıştır. Adalet Bakanı Fethi Okyar'ın teklifi TBMM'de oylanarak kabul edilmiştir. Böylece mahkûm ve tutuklular hakkındaki infaz bir yıl süreyle ertelenmiş, tutuklu ve mahkûmlar devlet tarafından deprem bölgelerinde arama-kurtarma çalışmalarına dahil olmuşlardır (TBMM ZC, 1940, s. 36-37). Dönemin Erzincan Savcısı İzzet Akçal, hapishaneye gitmiş, mahkûmlara hitaben bir konuşma yapmıştır. Konuşmasında onlara, arama-kurtarma çalışmalarında görev vereceğini bu nedenle serbest bırakılacaklarını belirtmiştir. Ayrıca köyleri uzak olanlara ailelerini görmeleri için kaçmamaları koşuluyla 2 gün izin vereceğini belirtmiştir. Mahkûmlar, her gün arama-kurtarma çalışmalarına katılmış, akşam savcının karşısına sayım için gelmiş ve anlaşmaya uymuşlardır ayrıca çok sayıda insanı da kurtarmışlardır (Yavuz, 2015, s. 88-89). Bu mahkûmlar için sonrasında vermiş oldukları olağanüstü hizmetlerden dolayı cezalarının affi için verilen kanun teklifi TBMM'de görüşülmüş ve kabul edilmiştir (TBMM ZC, 1940, s. 116-118). Cezaları affedilecek mahkûmlardan 241 mahkûmun, mahkûmiyet sürelerinin beşte dördü ve kamu hukukundan gelen tazminatları (para cezası) affedilmiştir (Cumhuriyet, 1940, s.1, 5).

Erzincan'ın yeniden imar edilmesi, Erzincanlıların yaralarının sarılması için 17 Ocak 1940'da "Erzincan'da ve Erzincan Depreminde Mütessir Olan Mıntıklarda Zarar Görenlere Yapılacak Yardımlar Hakkında Kanun" çıkarılarak depremde etkilenen yörelerdeki vergi mükellefleri vergiden muaf tutulmuştur (TBMM ZC. 1940, s. 58). Ayrıca Başbakan Refik Saydam, Erzincan için alınacak tedbirlerle ilgili açıklamalarda bulunmuştur. Açıklamaların ardından önemli bir soru gündeme gelmiştir. Yıkılmış olan Erzincan gene yerinde mi kurulacak? Yoksa Erzincan başka bir yere mi nakledilecek? Bu soruya cevap vermek için yetkililer tarafından konuyla ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bir diğer soru: Öksüz kalan çocuklar nerede korunacak? Çünkü Kızılay'ın uzun süre bu çocukları koruyamayacağı ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun çok az çocuğu bünyesine alabileceği konuşulmuştur. Milli Eğitim Bakanı, Hasan Ali Yücel, çocukların genel durumu belirlendikten sonra karar verebileceğini belirtmiştir. Çocukların sağlıklı ortamlarda büyümeleri için evlatlık verilmeleri de TBMM'de konuşulmuştur (Said, 1940, s. 1-5).

Yıkımın çok büyük olması sebebiyle eski yerleşim terk edilerek şehrin daha kuzeyinde yeni yerleşim yeri oluşturulmuştur. Bunun için 7 Ağustos 1940'ta TBMM'de gerçekleştirilen oturumda; "Yeniden kurulacak Erzincan şehir yerinin istimlâkı hakkında kanun lâyihası ve dahiliye encümeni mazbatası (1-463)" (TBMM ZC, 1940, s. 107) kabul edilmiştir. Ayrıca bu kanun üzerinde bazı değişiklikler yapılarak "Erzincan'da Yapılacak Meskenler Hakkında Kanun" yürürlüğe konulmuştur. Böylece Eski Erzincan belediye sınırları içinde kendileri veya varisleri adına tapuda kayıtlı meskenleri, depremde yıkılanlara satılmak üzere ev yapılması için önlem alınmıştır (Evsile,

2017, s. 7). Ayrıca “Yer sarsıntısından evvel ve sonra alınacak tedbirler hakkında kanun” kabul edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete (T.C. RG), 1944, s. 7337-7340). Erzincan depreminin yarattığı yıkımı gidermek için yapılan çalışmalar sırasında dünyada II. Dünya Savaşı devam etmekteydi ve Türkiye, savaşa girmemesine rağmen bu durumdan etkilenmiştir (Cumhuriyet, 1945, s. 1.).

13 Mart 1992 Tarihli Erzincan Depremi

Cumhuriyet, 13 Mart 1992 tarihinde Türkiye'nin büyük bir bölümünde hissedilen Kandilli Rasathanesi'ne göre 30 saniye süren, Richter ölçeğine göre 6.3 şiddetinde deprem meydana geldiğini ve Erzincan'ın yıkıldığını haber yapmıştır. Büyük Erzincan depreminden 53 yıl sonra, yerel saat ile 19:20'de merkez üssü Erzincan olan yıkıcı şiddette bir deprem meydana gelmiştir. Fransa'daki Dünya Fizik Enstitüsü ölçümüne göre 6.8 şiddetinde olan deprem nedeniyle 120.000 nüfuslu olan Erzincan'da yine büyük can ve mal kayıpları yaşanmıştır. İlk gelen haberlerde ölü sayısının 300 ile 1000 kişi arasında olduğu yönündeydi. Ancak 23.30'da Sinem Ömür adlı memur, Cumhuriyet yetkilileri ile bir görüşme yapmıştır. Görüşmede Ömür, kentte durum hakkında bilgi vermiş ve kentte yaşananları “Felaket” olarak nitelendirmiştir. Ömür, Erzincan Sosyal Sigortalar Kurumu'nun (SSK) Hastanesinin 3 katının yıkıldığını, şehirden gelen bilgilere göre yaklaşık 500 kişinin öldüğünü, çok sayıda kişinin enkaz altında kaldığını, deprem sonrası çıkan yangınların devam ettiğini belirtmiştir. Sağlık Meslek Lisesi'nde 62 öğrencinin enkaz altında kaldığını bildiren Ömür, kentte çok sayıda yüksek katlı binanın tamamen yıkıldığını aktarmıştır (Cumhuriyet, 1962, s. 1, 19).

Son 2.000 yıl içerisinde 5 defa, 1992 depremiyle 6. defa yıkılan Erzincan, depremi sonrasında aynı sorunları tekrar yaşamıştır (Gülüş & Yıldırım, 2022, s.1037). Erzincan'a 40 km uzaklıkta bulunan Geçit-Demirkapı mevkiindeki bulunan demiryoluna çığ düşmesi sonucu demiryolu ulaşımına kapanmış, ulaşımın sağlanabilmesi için çığın temizlenmesine yönelik bölgeye ekipler sevk edilmiştir. Erzincan'a ilk yardım Türk Hava Kuvvetleri ve Türk Hava Kurumu'na ait iki uçuk ile sağlanmıştır. Erzincan'da meydana gelen deprem Ege ve Marmara Bölgeleri dışında tüm yurttan hissedilmiştir. Depremden en çok Kars, Elazığ, Siirt, Batman, Mardin, Adana, Malatya, Diyarbakır, Sivas, Kayseri, Trabzon, Rize, Giresun, Gümüşhane, Samsun, Ordu, Sinop, Amasya ve Ankara etkilenmiştir. 1939 Erzincan depreminden sonra yeniden inşa edilen ilde, depreme karşı tek katlı ve prefabrik binalarda hasar çok fazla olmayıp, sonradan yapılan yüksek binalarda yıkım oldukça yüksek olmuştur. Erzincan merkezde yer alan konutların yaklaşık yarısı yakılmıştır. Ayrıca çok katlı binaların büyük bölümü iş hanı olup, lojmanları da mevcuttu ve can kaybının yüksek olduğu yerlerdi (Cumhuriyet, 1962, s. 1).

Deprem haberinin hemen ardından Başbakan Süleyman Demirel, Bakanlar Kurulunu toplamış, depremle ilgili görüşmeler yapılmıştır. Demirel, toplantı sonrasında basına açıklamalarda bulunmuştur. Başbakan, depremin 6.2 ile 6.8, şiddetleri arasından meydana geldiğini, can kaybı hakkında hemen bir şey söylemenin yanlış olacağını belirtmiştir. “1939 Erzincan depreminde 40.000 yurttaş yaşamını yitirmiştir” diyerek hatırlatmada bulunmuştur. Demirel, “Erzincan'ımıza yazık olmuştur” ifadesini kullanmış; ayrıca deprem sabahında bakanlardan İbrahim Tez, Cavit Çağlar, Erman Şahin, Onur Kumbaracıbaşı, Nevzat Ayaz ve Yıldırım Aktuna ile birlikte bölgeye gideceklerini açıklamıştır. Ayrıca Demirel, Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın, Anavatan Partisi (ANAP) Genel Başkanı Mesut Yılmaz ve eski Başbakan Yıldırım Akbulut ile 15 Mart 1992 sabahı Erzincan'a gideceklerini kaydetmiştir (Cumhuriyet, 1992, s. 1, 19). Deprem bölgesinde incelemelerde bulunan ve döndükten sonra bölge ile ilgili bilgilendirmelerde bulunan Başbakan Demirel, Erzincan ve civarında meydana gelen depremi felaket olarak nitelendirmiştir. Demirel, Erzincan depreminin, Erzincan, Tunceli, Bingöl, Erzurum, Gümüşhane, Bayburt ve yakındaki illerde hissedildiğini, Dünya Rasathanelerinde de depremin merkez üssünün Erzincan olduğunu belirtmiştir. Erzincan'da yıkımın büyük olduğunu açıklayan Başbakan, Erzincan'da yüksek bina yıkıntılarının kaldırılmasının zaman alacağını, yaklaşık 200'e yakın binanın yıkıldığını, bunlardan 20,

30 kadarının iş yeri olarak kullanılan büyük binalar olduğunu vurgulamıştır. Demirel'in açıklamalarında SSK Hastanesi'nin yarısının yıkılmış ve yıkılan kısımlarda hastalar olduğu, 2 okul yurdu, 3 iş hanı, 6 banka, 6 otel olduğu öğrenilmiştir. Demirel: "Silahlı kuvvetlerimiz 2.570 er, 163 subay ve astsubayla kurtarma işinin içerisinde bilfiil vardır.500'e yakın sağlık personeli, Ankara'dan, Erzurum'dan, Sivas'tan, Trabzon'dan, Türkiye'nin çeşitli yerlerinden gelmiş, 250'ye yakın vatandaşımızı tedavi etmişlerdir, bir o kadarını da büyük hastanelere sevk etmişlerdir" demiştir. Yöneticiler, 7.500 çadırın ulaştığı şehirde 2.500 çadıra daha ihtiyaç olduğunu duyurmuşlardır. Erzincan'ın yeniden yapılabileceğini ancak öncesinde imar uygulamalarında birtakım hataların olduğunu belirten Demirel,

Bu kadar felaket geçirmiş, hatta 'burada şehir olmaz' denilen bir yere beş, altı katlı binalar yapmanın alemi ne? Yer mi yok yani?! Zaten 90 bin nüfuslu şehrimiz; büyük depremden sonra uzun süre doğrulamamıştır. Halk, başka yerlere göçmüştür. Böyle bir yerde, ilk nazarda, bir mühendis olarak söylüyorum, büyük binaların yapılması, imar disiplinine, fenne, tekniğe, biraz aykırı gibi görünüyor demiştir (TBMM TD, 1992, s. 202-205).

Maksimum şiddetinin Erzincan Merkez ile Üzümlü kasabası ve köyler civarında gözlemlendiği ana depremin ardından, deprem bölgesinde iki gün boyunca artçı depremler meydana gelmiştir (Cumhuriyet, 1992, s. 1, 19) Erzincan depremindeki hasarın büyük olmasının sebeplerinin başında depremin şiddeti ve özellikleri gelmektedir. Bununla birlikte yerel zemin ve jeolojik koşullar ile yapısal özellikler de hasarın büyük, ölümlerin fazla olmasının sebepleri arasındadır. 1990'da yapılan nüfus sayımında Erzincan İlinin nüfusu 292.022 kişi olarak belirlenmiştir (Demir & Alım, 2016, s. 61). Depremin etkisiyle Erzincan ve çevresinde büyük hasarların yaşandığı yerleşim yerlerinde 653 kişi hayatını kaybetmiş, 3.850 kişi yaralanmış, 95.000 kişi evsiz kalmış, 8.000'den fazla bina hasar görmüş, depremden 250.000 kişi etkilenmiştir (Ergünay, 2009, s. 1). 2.189 bina ağır hasarlı hale gelmiştir. Erzincan ilinde 1.821 konut, 823 işyeri yıkılmış veya ağır hasarlı duruma gelmiş, 1901 konut ve 307 işyeri ise orta hasar görmüştür. 1939 depreminde yapılan afet evlerinin yıkılmadığı, son yıllarda yapılan çok katlı binaların yıkıldığı Cumhuriyet'inde yer almıştır. Bu arada Erzincan'da depremde büyük hasar gören Erzincan Özel Tıp Cezaevinden siyasi tutuklular kaçmaya çalışmışlar, başarılı olamayınca bu defa isyan çıkarmışlardır. İsyanın bastırılmasının ardından mahkumlar Erzurum ve Gümüşhane'deki cezaevlerine sevk edilmişlerdir. Yıkılan bazı duvarlardan, bazı mahkumların firar ettikleri haberleri de yapılmıştır (Cumhuriyet, 1992, s. 1, 19).

Erzincan'da başka sorunlar da ortaya çıkmaya başlamıştır. İktidarda olan Doğru Yol Partisi (DYP) ile Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP) koalisyon hükümetinin SHP Genel Başkanı Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü 15 Mart 1992'de, beraberindeki heyetle birlikte deprem bölgesine gidip incelemelerde bulunmuştur. 1939 depreminde olduğu gibi devlet, tüm kurumlarıyla bölgeye gitmiştir. Erdal İnönü ile bölgeye gelenler arasında İçişleri Bakanı İsmet Sezgin, Devlet Bakanı Mehmet Kahraman, Tarım ve Köyişleri Bakanı Necmettin Cevheri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Mehmet Moğultay, Adalet Bakanı Seyfi Oktay, SHP Genel Sekreteri Cevdet Selvi ve bazı milletvekilleri yer almıştır. Daha önce Başbakan Süleyman Demirel ile bölgeye gelen Devlet Bakanı Erman Şahin ve Sağlık Bakanı Yıldırım Aktuna tarafından İnönü'ye brifing verilmiştir. Aktuna, arama-kurtarma çalışmalarına katılan yabancı ekipler ile askeri birlikler hakkında bilgi aktarmıştır. Erman ise bölgede yaşanan büyük afetin kontrol altına alındığını, bir hafta on gün içinde de tüm enkazın kaldırılmasına yönelik çalışmaların tamamlanabileceğine yönelik tahminini aktarmıştır. Ayrıca Erman, Erzincan'da 9.707 adet çadırın, 47.200 battaniyenin, 200 ton yiyeceğin dağıtıldığı bilgisini de vermiştir. Oysa Erzincan'da deprem nedeniyle başka sorunlar da yaşanmış, evsiz kalan insanlar için dağıtılması gereken çadırlar karaborsada satılmaya başlanmıştır. Erzincan'da vatandaşla yöneticiler arasında çıkan diğer bir sorun ise Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) mensubu Belediye Başkanı Talip Kaban'ın, vatandaşlar arasında ayırım yaptığı İnönü'ye aktarılmıştır. Bu sorunla ilgili 2 TTR ile gelen yiyeceği kendi ideolojisine yakın olanlara dağıttığı, Sünni köy ve mahallelere

yardımlarda bulunduğu, Alevi köylere yardım götürmediği iddiaları basında yer almıştır. Ayrıca, Erzincan'da yiyecek sıkıntısı çekilmesinden ve çok sayıda işyerinin kapı ve camlarının kırık olmasından kaynaklı yağmalama olayları yaşandığı basında duyurulmuştur (Cumhuriyet, 1992, s. 1, 19).

1939'da meydana gelen depreme yakın merkez üssünde 1992'de meydana gelen Erzincan depremi, Türkiye'de çok önemli iki fay hattından biri olan KAFH'nın doğu ucunda olmuştur. 1939'daki depremde fayın 360 kilometrelik kısmı kırılmış, kırılmayan kısmı için de yıkıcı bir deprem beklenmiştir. 1992'de meydana gelen depremde depremin büyüklüğü 6.8 olmasına karşın depremin şiddeti 8 olmuş ve ana depremin ardından yaklaşık 15 saniye sonra ikinci, 28 saniye sonra üçüncü sarsıntılar meydana gelmiştir. Depremin meydana geldiği merkez üssündeki zeminin alüvyon, yeraltı su seviyesinin yüksek olması, bina yapımı için uygun zemin etüdünün yapılmaması ve ard arda sarsıntıların meydana gelmiş olması depremin şiddetini arttırmıştır. Bunun sonucunda Erzincan'da can kaybı ile maddi hasar, Erzurum ve Bingöl'de de maddi hasar büyük olmuştur. Erzincan'daki yapıların çoğunun 1939'daki deprem sonrası 1940'ta çıkarılan deprem yönetmeliğine uygun yapılmadığı anlaşılmıştır. Her iki deprem için de yardım kampanyaları düzenlenmiş, ulusal ve uluslararası kuruluşlar da yardımlarda bulunmuş, deprem yaralarının sarılmasına kaynak oluşturulmuştur (Sözcü, 2018). Şehir 1939'daki depremin ardından kuzeye doğru kaydırılarak yeniden kurulmuş, yapıların tamamına yakını bu tarihten sonra inşa edilmiştir. İş ve alışveriş merkezleri doğu-batı yönünde yapılmıştır. Olası felaketlerde arama ve kurtarmada etkili olmak için Kuzey-güney yönünde olan caddelere inen yollar dik ve geniş tutulmuştur. Bu durum 1992'de çalışmaları kolaylaştırmıştır. (Koçyiğit vd., 1992, s. 24)

Erzincan depreminin ortaya çıkardığı sonuçlar çeşitlidir. Coğrafi konum, nüfus ve yerleşme, afet konutlarının uygunluğu, şehirden verilen göç ve demografik yapı üzerine olan etkisi önemlidir. Ayrıca Erzincan depremi, bölgenin ekonomisine sosyal ve kültürel yaşamına olumsuz etkisi büyük olmuştur (Orhan, 2019, s. 345). Depremde etkilenen nüfusun 92.000 olduğu Erzincan'da endüstriyel tesis olan Sümerbank İplik Fabrikası, Şeker Fabrikası, Yem Fabrikası, Et Balık Kurumu'nun kombine tesisleri, Boru Fabrikası ve Un Fabrikası etkilenmiştir. 1939 depreminden farklı olarak 1992'deki Erzincan depremi şehir merkezinde meydana gelmiş, Fevzi Paşa, Halit Paşa ve Ordu caddeleri üzerinde bulunan binaların yıkılmasına sebep olmuştur. (Koçyiğit vd., 1992, s. 24-25). 1992 Erzincan depreminin olduğu, yaraların sarılmaya çalışıldığı dönemde Türkiye, kaynakların bir kısmını Doğu ve Güney Doğu Anadolu'daki terör ile mücadeleye ayırmıştır. (Cumhuriyet, 1992, s. 1, 19). Depremin üzerinden bir yıl geçmesine karşın sorunların giderilemediği gazetede yer almıştır. Erzincan Valisi Recep Yazıcıoğlu, "Vatandaş, depreme dayanıklı konut yapmayan ve ucuz malzeme kullanan müteahhitler hakkında tazminat davası açmalıdır. Böyle bir olay Batı'da olsa trilyonluk davalar açılır ve herkesin aklı başına gelir" demiştir. Resmî olmayan rakamlara göre 2.000 kişinin hayatını yitirdiği, binlerce kişinin sakat kaldığı 13 Mart 1992 Erzincan depreminde önce ağır hasarlı raporu verilen binalara, sonradan tamir edilebilir raporları düzenlenmiştir. Gelen yardım paralarının ödenmediği belirtilen Erzincanlıların bir kısmı, gelecekle ilgili umutlarını göç etmede bulmuşlardır. İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Mersin illerine giden Erzincanlılarla Erzincan'ın merkez nüfusu %25 azalmıştır (Şahin, 1993, s. 3).

Sonuç

KAFH üzerinde olan Erzincan etrafı dağlarla çevrili ovoidan oluşmaktadır. Fırat Nehri'nin doğduğu yer olan Erzincan ovası alüvyonlu olup, tarım yapmaya son derece elverişli topraklara sahiptir. Yumuşak bir zemin oluşturan bu topraklar üzerinde yerleşim yeri kurulması rasyonel olmamıştır. Ayrıca böyle bir zemin üzerinde gerçekleştirilen yapılaşmada, zemin dikkate alınmadığı takdirde doğa olaylarına dirençsiz olan binalar nedeniyle ölümler ve maddi sorunlar meydana gelmektedir. Nitekim bu özellikleri içinde barındıran Erzincan, fay hattı üzerinde bulunması nedeniyle depremler karşısında hem büyük bir yıkım yaşamış hem de nüfus kaybına uğramıştır.

1939’da “Büyük Anadolu Depremi” olarak nitelendirilen yıkıcı Erzincan depreminde zemine uygun olmayan, denetimsiz yapılar nedeniyle Erzincan’ın köyleri ve merkezi yıkılmıştır. Deprem sabaha karşı, mevsimin kış olması nedeniyle büyük can kaybı meydana gelmiştir. Deprem sonrası şehir daha kuzeye taşınmıştır. Bu arada yangınlar ve barınacak yer sorunu nedeniyle Erzincanlılar civar illere yerleşmişlerdir. Yıkılan binalar arasında kamu binalarının olması Cumhuriyet gazetesinin dikkat çektiği durumlardan biriydi. Gazete, bölgeye muhabirlerini göndererek daha sağlıklı haberlerle okuyucularını doğru bilgilendirmeye çalışmıştır.

1992 depremi öncesi Erzincan, yeni imar yönetmeliğine göre yapıldığı gazete haberlerinde de yer almıştır. Ancak kuzeye kaydırılan şehir, büyüdükçe ovaya doğru yayılmıştır. Ayrıca deprem yönetmeliğine göre az katlı bina yapıları içinde bulunması gereken malzeme şartlarına uyulmamıştır. Bunların sonucunda 1939 depreminden 53 yıl sonra Erzincan’da çok büyük deprem meydana gelmiş, pek çok kamu binası, mesken yıkılmış, yine can kaybı büyük olmuştur. Cumhuriyet gazetesi haberlerinde bu kıyaslamaları yapmıştır. Her iki depremde de dönemin hükümetleri, hemen deprem bölgesine gitmişler, halkın yardımına koşmuşlardır. Ancak 1939’da II. Dünya Savaşı’nın başlaması ve 1945’e kadar sürmesi nedeniyle kaynakların bir kısmı ordu için kullanılmıştır. Cumhuriyet bu haberleri yaparken, deprem haberleri daha sonra savaş haberlerinin gerisinde kalmıştır. 1992’de ise Türkiye’de yaşanan terör haberleri, deprem haberlerinin zaman zaman önüne geçmiştir. Türkiye çok büyük iki fay hattına sahiptir ve Erzincan’da KAFH üzerinde yer almaktadır. Bu nedenle deprem yönetmeliğine sıkı bir şekilde uyulması gerekmektedir.

Türkiye’nin deprem kuşağında olması nedeniyle deprem konusu eğitimin içine olmalı ve müfredat oluşturulmalıdır. Deprem gerçeği okul öncesi dönemden başlayarak çocuklara öğretilmelidir. Okullarda ayda en az bir kez deprem tatbikatı yapılmalı, hayatta kalmak için alınacak önlemler öğretilmeli, simülasyonlarla pekiştirilmelidir. Bununla birlikte Türkiye’de bir afet bakanlığı kurulmalıdır. Beklenmedik zamanlarda meydana gelen deprem ve diğer afetler için iyi bir planlamaya ihtiyaç bulunmaktadır. Kurulması önerilen bakanlığın ayrı bir bütçesi olacağından yapılacak planlama ve uygulamada daha hızlı hareket edebilme kabiliyeti olacağından, depremin meydana gelmesinden önce ve geldikten sonra riskleri azaltma konusunda önlemleri kolayca alabilecektir. Bakanlığın yerel yönetimlerle iş birliği içinde alt yapıyı geliştirmek; endüstriler, işletmeler, konut sahipleri ve Sivil Toplum Örgütleriyle iş birliği yaparak, riski azaltmaya yönelik projeler hayata geçirilebilir. Ayrıca mimar ve mühendislere ait meslek odalarından destek olarak deprem bölgelerinde deprem konusunda uzmanlaşmış mimar ve mühendislerle güvenli ve depreme dayanıklı veya depremi en az hasarla atlatabilecek binalar yapılmaktadır. Teknolojiden yararlanılarak zemin etütlerine göre de yerleşim yerleri doğru bir şekilde seçilmelidir. Üniversitelerin inşaat ve mimarlık fakültelerinde deprem binaları için yeterince uzman yetiştirilmesi sağlanmalıdır.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC) Devre (D) VI, Cilt (C) 7, İçtima (İ) 18, 27.12.1939.

TBMM ZC. D VI, C 7, İ 19, Tarih: 29 Aralık 1939.

TBMM ZC. D VI, C 8, İ 23, Tarih: 10 Ocak 1940

TBMM ZC, D VI, C 8, İ 26, Tarih: 17 Ocak 1940

TBMM ZC, D VI, C 13, İ 75, Tarih: 07 Ağustos 1940.

TBMM ZC, D VI, C 10, İ 1, Tarih: 19 Ocak 1941.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi (TBMM TD), Dönem (D) 19, Cilt (C), 6, Birleşim (B) 50, Tarih: 14 Mart 1992.

Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete (T.C. RG). S 5763, 22 Temmuz 1944

Araştırma Eserleri

653 kişinin hayatını kaybettiği Erzincan depremi 26. yılında! (1939, 29 Aralık). *Sözcü*, <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/653-kisinin-hayatini-kaybettiği-erzincan-depremi-26-yilinda-2283798/>

Abdülmalik, R. (1939, 29 Aralık). Vilayetlerde de komiteler teşkil ediliyor. *Cumhuriyet*, 1. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Arpacı, M. (2018). Şehrin çöküşü ve hafıza mekânının inşası: 1939 Erzincan depremi üzerine. *Kebikec: İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmalı Dergisi*, (45). 221-239. <http://www.kebikec.org/index.html>

Avlar, E. & Yıldırım, H. S. (2021). Deprem mevzuatı bağlamında Türkiye'deki geleneksel ahşap Karkas Yapı Krallarının Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(78), 1117-1137. <https://doi.org/10.17755/esosder.723316>

Avrupa'da Harb Bitti. Alman ordusu, evvelki gece, İngiltere, Amerika ve Sovyet Rusya'ya kayıtsız şartsız teslim olduğunu bildirdi. (1945, 8 Mayıs). *Cumhuriyet*, 1. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Aykaç F. A. (1939, 30 Aralık). Vazife başına! *Cumhuriyet*, 1. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Bilir, M. (2022, 12 Kasım). *Deprem kenti Erzincan, geçmişte büyük yıkımlar yaşadı*. TRT Haber. <https://www.trthaber.com/haber/turkiye/deprem-kenti-erzincan-gecmiste-buyuk-yikimlar-yasadi-723032.html>

Bütün Kızılay ekipleri iane toplamaya başladılar. (1940, 1 Ocak). *Cumhuriyet*, 1. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Bütün yurdda geniş yardım faaliyeti. (1939, 30 Aralık). *Cumhuriyet*, 5. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Büyük milletin büyük şefkati! (1940, 20 Nisan) *Cumhuriyet*, 1, 5. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Cansız, S. (2022). Türkiye'de kullanılan deprem yönetmeliklerinin özellikleri ve eşdeğer yatay deprem yükü hesabının değişimi. *Uluslararası Mühendislik Araştırma ve Geliştirme Dergisi*, 14(1), 58-71. <https://doi.org/10.29137/umagd.948025>

Cumhuriyet zelzele mıntıkasında. (1939, 29 Aralık). *Cumhuriyet*, 1. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Demir, M. & Alım, M. (2016, 28 Eylül – 01 Ekim). *Erzincan ilinin nüfus özellikleri* [Bildiri sunumu]. Uluslararası Erzincan Sempozyumu. Erzincan, Türkiye. https://sempozyum2016.ebyu.edu.tr/?page_id=54&lang=tr

Deprem Yönetmeliği nedir? Türkiye'de deprem yönetmeliği ilk kez ne zaman çıktı? (2023, 13 Şubat). *Cumhuriyet*. <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/deprem-yonetmeliği-nedir-turkiyede-deprem-yonetmeliği-ilk-kez-ne-zaman-cikti-2051304#>:

Doğan, H. H. (2022). Türkiye'de afet olaylarının kalkınma planlarının yaklaşımı. *İdealkent* 13(37), 1873. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1117007>

Ergüney, O. (2009, 11-12 Kasım). *Doğal afetler ve sürdürülebilir kalkınma*. [Bildiri sunumu], Ulusal Deprem Sempozyumu. Bolu, Türkiye. <http://katalog.ibu.edu.tr/yordam/?dil=0&p=1&q=Abant+%C4%B0zzet+Baysal+%C3%9Cniversitesi+Ulusal+deprem+sempozyumu%2C+11-12+Kas+%C4%B1m+2009%2C+Bolu+Abant+%C4%B0zzet+Baysal+%C3%9Cniversitesi+Ulusal+deprem+sempozyumu%2C+11-12+Kas+%C4%B1m+2009%2C+Bolu+++&alan=tum txt>

Erkman, K. (1945). III-Sismoloji. İçinde *İstanbul Kandilli Rasathanesi 1939 (Ekim, Kasım, Aralık) Meteoroloji, sismoloji ve miknatis rasatları* (ss. 43-47). Milli Eğitim Basımevi. <http://www.koeri.boun.edu.tr/140yil/docs/arsiv/Tr/1939.pdf>

Erzincan Depremi 13 Mart 1992 Cuma Saat 19:19. *Türkiye İnşaat Mühendisleri Odası*, <https://eski.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/12346.pdf>

Erzincan ve civarı korkunç bir zelzele felâketine uğradı. (1939, 28 Aralık). *Tan*, 1, 6. http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/GAZETE/tan//tan_1939/tan_1939_ilkkanun_/tan_1939_ilkkanun_28_.pdf

Erzincan yıkıldı. (1992, 14 Mart). *Cumhuriyet*, 1, 19. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Evsile, M. (2017). 1939 Erzincan depremi hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan görüşmeler, *Kesit Akademi Dergisi*, 3(8), 1-10.

Gülüş, İ. & Yıldırım, B. (2022), Olaganüstü dönemlerde yerel gazetecilik: 1992 Erzincan depremi, Doğu Gazetesi ve Milenyum Çağına doğru çadırdadır bir gazetecilik örneği. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 9(83), 1032-1052. <https://doi.org/10.26450/jshsr.3077>.

Karadeniz, V. & Altınbilek, M. S. (2018). Erzincan ilinin topografik analizi ve idari sınırlar ilişkisi, bazı sorunlar. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 283-304.

Koçyiğit Y. A. (1992). Erzincan depreminin düşündürdükleri. *Bilim Teknik*. 28 Ağustos 2023'te <https://services.tubitak.gov.tr/edergi/yazi.pdf> adresinden alındı.

Mahkumlar kaçmaya çalıştı. (1992, 15 Mart). *Cumhuriyet*, 1, 19. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Nadi, N. (28 Aralık 1939). Zelzele felaketi, *Cumhuriyet*, 5. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Nihayet harb başladı! Alman orduları dört koldan Leh topraklarına hücum geçtiler. (1939, 2 Eylül). *Cumhuriyet*. 1. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Okuyucularımız teklif ediyor. (1939, 30 Aralık.). *Cumhuriyet*, 1, 19. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Orhan, F. (2019), Depremlerin şehir ve mesken mimarisine olan etkilerine coğrafî bir bakış: 1939 Erzincan depremi örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 339-364.

Özşahin, E. & Eroğlu, İ. (2019). Erzincan kentinde yerel zemin özelliklerinin deprem duyarlılığına etkisi. *Artvin Çoruh Üniversitesi Doğal Afetler ve Çevre Dergisi*, 5(1), 41-57. <https://doi.org/10.21324/dacd.428012>

PKK'dan "savaşa hazır ol" çağrısı. (1992, 23 Mart). *Cumhuriyet*, 1. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Pülümür'de 6 şiddetinde deprem: 2 yaralı. (1992, 16 Mart). *Cumhuriyet*, 1. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Said, M. (1940, 1 Ocak). Milli şefin Erzincan'daki tetkikleri. *Cumhuriyet*, 1, 19. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Said, M. (1940,18 Ocak). Felâketzede mıntıkaya yapılacak yardım. *Cumhuriyet*, 1, 19. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Şahin, B. (1993,13 Mart). Erzincan'da yaralar sarıldı mı? *Cumhuriyet*, 3. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Şiddetli zelzele neticesinde Erzincan tamamen enkaz yığını haline geldi. (1939, 28 Aralık). *Cumhuriyet*, 1. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

T.C. Turizm ve Kültür Bakanlığı. (t.y.) *Erzincan Tarihi*. Erzincan İl ve Kültür Müdürlüğü. 18 Ağustos 2023'te <https://erzincan.ktb.gov.tr/TR-57382/tarihce.html> adresinden alındı.

Türkiye'de deprem gerçeği ve TMMOB Makina Mühendisleri Odası'sının önerleri (Yayın No. MMO/587, 2. baskı). (2012). Türkiye Makine Mühendisleri Odası.

Yardım çadırı karaborsada. (1992. 16 Mart). *Cumhuriyet*, 1, 19. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Yavuz, C. (2015). 1939 Erzincan depremi kurtarma çalışmalarında yer alan mahkumların affı bağlamında Türkiye'deki af uygulaması. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (119), 87-96.

Zelzelenin yaptığı tahribat. Tercan kazasında birkaç köy tamamen harab oldu. (1939, 23 Kasım). *Cumhuriyet*, 1. <https://egazete.cumhuriyet.com.tr/yayinlar>

Doyran, M. (2023). 1939 ve 1992 Yıllarında Erzincan’da meydana gelen depremlerin Cumhuriyet Gazetesi’ne yansımaları, *Mavi Atlas*, 11(2), 321-334.

Ekler

Ek 1

Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi. (28 Aralık 1939).

Ek 2

Kaynak: Cumhuriyet Gazetesi (14 Mart 1992).